

บทที่ 4

ปริบททางการเมืองกับสถานภาพของหนังสือพิมพ์ ในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร

สถานภาพ หรือ การดำรงกิจการและการปฏิบัติหน้าที่ของหนังสือพิมพ์นั้น มีปัจจัยหลายประการที่จะทำให้ หนังสือพิมพ์นั้นสามารถดำเนินกิจการได้ต่อไป หรือเลิกกิจการไป ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนี้มีทั้งปัจจัยภายใน อันได้แก่ ศักยภาพของบุคลากร ต้นทุน รายได้ ฯลฯ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ ภาวะการรู้หนังสือของประชาชน สภาพทางการเมือง เป็นต้น

ปริบททางการเมืองอันเป็นปัจจัยสำคัญที่บ่งบอกถึงความมั่นคงของสถานภาพหนังสือพิมพ์ หมายถึงว่า หากเหตุการณ์บ้านเมืองในประเทศนั้น เป็นไปด้วยการให้อิสระเสรีในการแสวงหาและเสนอข่าวสาร รัฐบาลที่บริหารประเทศเน้นหลักประชาธิปไตย ให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้โดยเสรี ปราศจากการควบคุมสื่อด้วยอำนาจรัฐ ก็จะทำให้การดำเนินกิจการสื่อมวลชนเป็นไปตามกลไกตลาด และกระบวนการยุติธรรม รัฐบาลที่ให้หลักเสรีภาพแก่การทำงานของสื่อมวลชน ก็ย่อมส่งผลให้สถานภาพของสื่อมวลชนมีมากขึ้นไปด้วย และการปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชน ก็สามารถกระทำได้ดีเต็มที่ โดยปราศจากการครอบงำด้วยอำนาจรัฐ ซึ่งจะแตกต่างจากรัฐบาลที่บริหารประเทศแบบอำนาจนิยม ซึ่งจะควบคุมดูแลสื่อมวลชนอย่างใกล้ชิด ไม่ให้เสนอข่าวที่เป็นผลเสียหรือกระทบกระเทือนต่อรัฐบาล ดังนั้น สื่อมวลชนที่ท้าทายอำนาจรัฐ ก็จะได้รับผลด้วยการสั่งปิดกิจการ หรือสั่งหยุดจำหน่าย ซึ่งจะทำให้สถานภาพของสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์อันเป็นกิจการของเอกชน เกิดความสั่นคลอนได้ง่าย

ดังนั้น ในการศึกษาการนำเสนอเนื้อหาทางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย จึงจำเป็นต้องศึกษาปริบทแวดล้อมของสังคมไทยในขณะนั้นด้วยว่า ดำเนินไปในทิศทางใด เพื่อที่จะสามารถเห็นภาพของการนำเสนอเนื้อหาทางการเมืองของหนังสือพิมพ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ปรับทางการเมืองในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช

หลังการล้มรัฐบาลกลุ่มจอมพลถนอม - ประภาส - ฉรงค์ แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยุบสภา จากนั้นก็มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งสมาชิกสภาแห่งชาติขึ้น เพื่อทำหน้าที่สภานิติบัญญัติและมีการแต่งตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อร่างรัฐธรรมนูญสำหรับประชาชนชาวไทยต่อไป

ในระยะเวลาดังกล่าวนี้ กลุ่มนิสิตนักศึกษาได้มีบทบาทในทางการเมืองเพิ่มขึ้น โดยได้ทำการอาสาสมัครทำการเผยแพร่ประชาธิปไตยในจังหวัดต่างๆ ซึ่งการกระทำดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนักศึกษาซึ่งมีความคิดที่ต้องการให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นตามแนวความคิดของตน กับกลุ่มราชการซึ่งยังคงมีลักษณะอนุรักษ์นิยมและยึดมั่นในค่านิยมดั้งเดิม

ปรากฏว่าการเผยแพร่ประชาธิปไตยไปสู่ประชาชนนั้นมิได้กระทำได้ง่าย เพราะปัญหาของสังคมและการเมืองเป็นปัญหาที่หมักหมมกันมาได้ถูกเปิดโอกาสให้มีการแสดงออกทางการเมือง ปัญหาเหล่านั้น ได้แก่ ปัญหาความยุติธรรมในด้านต่างๆ การกดขี่ข่มเหงโดยข้าราชการและโดยระบบราชการ ซึ่งทั้งหมดนี้ได้แสดงออกมาในรูปของการเดินขบวนเรียกร้อง ร้องเรียนต่อรัฐบาล หรือโดยผ่านตัวแทนกลุ่ม การนัดหยุดงานของผู้ใช้แรงงาน การเข้ามาร้องทุกข์ของชาวนา การเข้าร้องทุกข์ของข้าราชการหน่วยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการหรือเอกชน ในหลายกรณีมีเหตุผลที่เป็นจริง แต่ในหลายกรณีก็เป็นการฉวยโอกาส แต่เหตุการณ์ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานราชการต่างๆ เป็นกลไกที่ไม่สามารถแก้ปัญหาหรือตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงกลายเป็นปัญหาเรื้อรังซึ่งเมื่อมีโอกาสให้เรียกร้อง จึงทำให้ทุกฝ่ายกระทำอย่างเต็มที่

บรรยากาศทางสังคมการเมืองในขณะนั้น เป็นบรรยากาศแห่งเสรีภาพที่เปิดกว้างขึ้นอย่างฉับพลันและไม่เคยมีมาก่อนในประเทศไทย ยุคสมัยของเผด็จการทหารได้สูญสิ้นไปและอุดมการณ์ทางการเมืองใหม่ๆ จากตะวันตกเริ่มแพร่ขยายสู่ประเทศไทย ขบวนการนัก

ศึกษาได้พยายามผลักดันตนเองให้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการชี้นำสังคมและเป็นแกนนำในการต่อสู้กับรัฐราชการ สหภาพแรงงานเริ่มก่อร่างสร้างตัวขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับนายจ้างในการเรียกร้องเพิ่มค่าแรงและสวัสดิการ สหพันธ์ชาวไร่ชาวนาแห่งประเทศไทยก็ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นองค์กร เพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับข้าราชการ ที่เคยเอาัดเอาเปรียบและปฏิบัติตนเป็นเจ้านายของประชาชน ความแตกแยกและสั่นคลอนของสถาบันทหารในยุคสมัยนั้น ได้นำพาความหวังใหม่มายังคนรุ่นใหม่ที่เชื่อมั่นว่าความยุติธรรมในอดีตจะหมดไป

ในช่วงนี้สถานการณ์บ้านเมืองค่อนข้างจะสับสนด้วยกลุ่มพลังต่างๆ ที่ก่อตัวขึ้นมาเพื่อเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพ กลุ่มพลังเหล่านี้มีความพยายามในการวางรากฐานประชาธิปไตย ต้องการรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมทางการเมืองสูง ด้วยการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ ทั้ง การอภิปรายปัญหาบ้านเมือง การเดินขบวนเรียกร้อง ซึ่งกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ เช่น สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) และประชาธิปไตยเพื่อประชาชน (ปช.ปช.) กลุ่มดุสิต 99 กลุ่มพลังใหม่ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้มีจุดประสงค์เพื่อเตรียมขยายตัวดำเนินการตั้งพรรคการเมืองต่อไป ในขณะที่กลุ่มนิสิตนักศึกษา ก็เริ่มมีความขัดแย้งกันเอง จนนำไปสู่การแยกตัวออกเป็นสองกลุ่ม คือ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กับสหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทย โดยกลุ่มหลังเป็นกลุ่มที่แยกตัวออกไป เพราะเริ่มมีความคิดทางการเมืองต่างกัน นอกจากนี้ นักศึกษาบางกลุ่มก็ไปสังกัดกับกลุ่มจัดตั้งที่ได้รับความสนับสนุนจากองค์กรของรัฐ ในช่วงนี้กลุ่มทหารและตำรวจต่างก็สงวนบทบาทและท่าที คอยเฝ้าดูความเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองต่างๆ อย่างสงบ

บรรยากาศทางสังคมการเมืองที่เปิดกว้างกว่าที่เคยเป็นมาและเสรีภาพในการเขียนและตีพิมพ์หนังสือโดยปราศจากการควบคุมจากรัฐบาล หนังสือแนวทฤษฎี ปรัชญา และอุดมการณ์มาร์กซิสต์ก็เริ่มแพร่หลายในสังคมไทย หนังสือของมาร์กซ์ เหมาเจ๋อตุง เลนิน โสจิมีนส์ ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยและกลายเป็นหนังสือที่นิยมอ่านและขายดีในรอบรั้วมหาวิทยาลัยและแวดวงปัญญาชนที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นพวก “หัวเอียงซ้าย” เช่น จิตร ภูมิศักดิ์ เริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น บทกลอน บทกวี และเพลงที่ขับกล่อมบรรยาย

ถึงความอยู่ดีธรรมและการเอาใจเปรียบของสังคมไทย ตลอดจนประสานแนวทางของการเปลี่ยนแปลงสังคมในแนวฝ่ายซ้าย เริ่มได้รับความนิยมในหมู่นักศึกษาปัญญาชน ซึ่งการเคลื่อนไหวทางความคิดในรูปของการพิมพ์หนังสือต่าง ๆ นั้นมีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อความคิดของนักศึกษามาก ขนาดที่ทำให้นักศึกษาบางคนยอมรับความคิดที่หนังสือนั้นเสนอขึ้นมาโดยง่าย แม้ว่าบางครั้งจะเกิดข้อสงสัยในข้อเสนอของหนังสือเหล่านั้น แต่ก็ไม่ได้หาคำตอบด้วยตนเอง ตรงกันข้ามกลับรับความคิดเห็นนั้นแล้วนำไปปฏิบัติเลย³⁷ ซึ่งแนวคิดสังคมนิยมนี้จึงได้กลายมาเป็นหัวหอกสำคัญในการผลักดันการเปลี่ยนแปลง การประท้วง และขบวนการต่อสู้เรียกร้องที่เริ่มมีบทบาททางการเมืองเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

กิจกรรมทางการเมืองของขบวนการนักศึกษาระหว่าง พ.ศ.2517-2519 ทั้งในเมืองและชนบท ได้ก่อให้เกิดความหวาดระแวงและความกังวลขึ้นในกลุ่มอนุรักษ์นิยม เช่น กลุ่มนวพล กลุ่มกระทิงแดง ซึ่งมองขบวนการนักศึกษาว่าเป็นต้นเหตุแห่งความวุ่นวายทางการเมือง และทำให้บรรยากาศการลงทุนจากต่างประเทศถดถอยลง อันเป็นผลให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำลงเรื่อยๆ นอกจากนี้ นักวิชาการตะวันตก นายมาร์ธา วินแควคเคอร์ ได้มองว่าการตัดงบประมาณความช่วยเหลือทั้งแบบให้เปล่าและแบบมีเงื่อนไขจากสหรัฐอเมริกาที่ประเทศไทยเคยได้รับเรื่อยมาตั้งแต่ พ.ศ.2501 ก็ทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศไม่เกิดการหมุนเวียน และความวุ่นวายทางการเมืองในประเทศไทย อีกทั้งการประท้วงขับไล่ฐานทัพอเมริกันในประเทศไทย ของกลุ่มนักศึกษา ใน พ.ศ.2518 ก็ทำให้สหรัฐอเมริกาเริ่มเห็นความไม่มั่นคงในสถานการณ์การเมือง ประกอบกับสหรัฐอเมริกาเองก็ต้องการถอนตัวจากภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ หลังจากบอบช้ำอย่างหนักจากสงครามเวียดนามอันยืดเยื้อ จึงไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องประคับประคองความมั่นคงทางการเมืองของไทยไว้ต่อไป จึงทำให้รัฐบาลพลเรือนในสมัยนั้นต้องประสบปัญหาสังคมการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ และ

³⁷ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ. จากป่าสู่เมือง: การศึกษาการเปลี่ยนแปลงในอุดมการณ์ของนักศึกษาไทยจากปี 2519. (กท:เจ้าพระยาการพิมพ์, 2529), หน้า 97.

ปัญหาต่างประเทศที่รุมเร้าเข้ามา³⁸ นอกจากนี้ สถานการณ์การขึ้นราคาน้ำมันของกลุ่มประเทศผู้ผลิตน้ำมันเพื่อการส่งออก (โอเปค) ทำให้เกิดปัญหาน้ำมันราคาแพงและขาดแคลน ซึ่งส่งผลให้เกิดการขึ้นราคาสินค้าอุปโภคบริโภคภายในประเทศตามมาอีก ซึ่งยิ่งสร้างปัญหาให้กับทรมแก่รัฐบาลในช่วงนั้นอย่างมาก

สภาพของรัฐบาลหลังเหตุการณ์ปฏิวัติ 14 ตุลาคม 2516 นั้น พบว่า หลังจากเหตุการณ์จลาจลสงบลง เมื่อมีการประกาศรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2517 แล้ว ก็มีการเลือกตั้งในเดือนมกราคม พ.ศ.2518 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้นำรัฐบาลเสียงข้างน้อย รัฐบาลผสมของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ จึงไม่มีเสถียรภาพ จึงต้องให้พรรคการเมืองเสียงข้างมากจัดตั้งรัฐบาลแทน คือ พรรคประชาธิปัตย์ของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช

ภายใต้การบริหารบ้านเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ด้วยรัฐบาลที่มีจากการเลือกตั้งนั้น ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ในสังคมไทย ทั้งผลดีและผลเสีย ดังนี้³⁹

ผลดี

1. เป็นโอกาสของการพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย การเลือกตั้ง การจัดตั้งรัฐบาล การแก้ไขข้อขัดแย้งต่างๆ แสดงให้เห็นว่า คนไทยรู้กติกาและสามารถปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตยได้ อย่างน้อยก็ชี้ให้เห็นว่ามีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองและระบบ

³⁸ มาร์ธา วินแนคเคอร์. “บทบาทของสหรัฐในสังคมไทย,” แปลโดย ธวัชชัย วัฒนรังสรรค์. ใน ลัทธิอาณานิคมแสนใหม่ในเอเชียอาคเนย์. (กท:ปยุตต์, ม.ป.ป.), หน้า 49-52.

³⁹ ลิขิต ธีรเวคิน. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2. กท:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,) 2533. หน้า 196-197.

2. ความตื่นตัวทางการเมือง การแสดงออกทางการเมือง การเรียกร้องและการประท้วงต่างๆ รวมทั้งสิ่งตีพิมพ์ที่เป็นวรรณกรรมทางการเมืองที่มีจำนวนมากขึ้น ต่างเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความตื่นตัวทางการเมืองของคนไทย

3. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเมือง การเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองหรือการเข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มผลักดัน เป็นการชี้แนะว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเมือง (political infrastructure) กำลังดำเนินไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาการเมืองเป็นไปในระดับหนึ่ง

4. ความเสมอภาคทางการเมือง เกิดความเสมอภาคทางการเมืองมากขึ้น การผูกขาดอำนาจทางการเมืองน้อยลง ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น

5. การตอบสนองของระบบราชการต่อความต้องการของประชาชนดีขึ้น ระบอบประชาธิปไตยที่เกิดขึ้น ทำให้เจ้าหน้าที่ราชการ กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนมากขึ้น การวางอำนาจหรือการใช้ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์จากประชาชนมีน้อยลงในระดับหนึ่ง

ผลเสีย

1. การเรียกร้องทางการเมืองมากจนเกินขอบเขต การเรียกร้อง การประท้วง การนัดหยุดงานเกิดขึ้นอย่างมากมาย (พ.ศ.2516 จำนวน 501 ครั้ง พ.ศ.2517 จำนวน 357 ครั้ง พ.ศ.2518 จำนวน 241 ครั้ง พ.ศ.2519 จำนวน 133 ครั้ง) เป็นการแสดงให้เห็นว่า เกิดการเรียกร้องทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งหลายกรณีอาจเป็นความเดือดร้อนจริงๆ แต่หลายกรณีก็อาจเป็นการฉวยโอกาสไม่สมเหตุผล การเรียกร้องทางการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างมากมายนี้ นับเป็นการให้เสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยที่เกินขอบเขต

2. ปฏิกริยาตอบโต้จากกลุ่มอนุรักษ์นิยม การเกิดกลุ่มต่างๆ เพื่อใช้เป็นพลังอำนาจในการต่อรองกับรัฐบาล ทำให้เกิดกลุ่มต่อต้านขึ้นมาคานอำนาจ โดยการแสดงออกในทางรุนแรงเป็นการคุกคามการรวมกลุ่มทางการเมือง เช่น กลุ่มกระหิงแดง กลุ่มนวพล เป็นต้น

3. การใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา การแสดงออกทางการเมืองเริ่มแสดงออกในรูปของความรุนแรงเหมือนบ้านเมืองไร้กฎหมาย ดังจะปรากฏจากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ในช่วง เดือนเมษายน พ.ศ.2519 ที่เสนอข่าวการจับกุมนักศึกษาที่ชุมนุมกัน โดยที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สอบถาม แต่จับกุมก่อน แล้วตั้งข้อหาภายหลัง ในขณะที่นักศึกษาที่เรียกร้องให้กระทรวงมหาดไทยได้ชี้แจงรายละเอียดการจับกุมนักศึกษา นอกจากนี้แล้ว นักศึกษาได้เรียกร้องว่า กลุ่มนวพลและกลุ่มกระทิงแดง ซึ่งเป็นพลเรือนไม่มีอำนาจในการจับกุม ก็เข้ามาเป็นผู้จับกุมนักศึกษาเสียเอง ขณะเดียวกันนักศึกษาก็พกพาอาวุธปืนติดตัวกันเป็นจำนวนมากโดยไม่ได้รับอนุญาต นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ที่กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าไม่พอใจผู้ว่ากรุงเทพมหานครนายธรรมบุญ เทียนเงิน ที่ประกาศห้ามตั้งหาบเร่ แผงลอย ในทางเดินสาธารณะ ซึ่งทำให้กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าประท้วงและชุมนุมกันขับไล่เจ้าหน้าที่ของกรุงเทพมหานครที่มาทำการชี้แจง เหตุการณ์เหล่านี้ แสดงให้เห็นสภาพที่กฎหมายอยู่เหนือกฎหมาย อันล้วนแต่เป็นเหตุให้เกิดความวุ่นวายทางการเมืองอันจะนำไปสู่เหตุการณ์ร้ายแรงและไร้ระเบียบ

4. ความคิดเห็นทางการเมืองไม่ตรงกัน ความเชื่อในทางการเมืองแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือกลุ่มซ้ายจัดและขวาจัด มีความแตกต่างกันเรื่องอุดมการณ์ทางการเมือง กลุ่มขวาจัด ซึ่งเป็นพวกอนุรักษนิยม เช่น กลุ่มนวพล กลุ่มกระทิงแดง มองกลุ่มซ้ายจัดว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ ในขณะที่กลุ่มซ้าย ได้แก่ กลุ่มนิสิตนักศึกษา จัดมองกลุ่มขวาจัดว่าเป็นพวกหัวโบราณ ใช้อำนาจนิยมตามระบบข้าราชการสมัยเก่า เพื่อเอารัดเอาเปรียบประชาชน ส่วนกลุ่มที่อยู่ตรงกลาง คือ พวกหัวก้าวหน้าที่เชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยก็ถูกขนาบด้วยสองกลุ่มนี้

ปรากฏการณ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การตีพิมพ์วรรณกรรมตามอุดมการณ์ของมาร์กซ์ เลนิน สตาลิน เหม่าเจ๋อตุง มีออกมามากมายและเปิดเผย มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้กลุ่มขวาจัดหรือพวกอนุรักษนิยมหวาดหวั่นและพร้อมที่จะทำการสกัดกั้นการแพร่ขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์จากกลุ่มฝ่ายซ้าย

สภาพทางการเมืองก่อน 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

สภาพทางการเมืองไทยก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 นั้น นับเป็นสภาพการณ์ที่กล่าวได้ว่าเกิดจากความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างกลุ่มสุดขั้ว คือกลุ่มขวาจัด และกลุ่มซ้ายจัด มาถึงจุดสูงสุด นอกจากนี้ความขัดแย้งทางผลประโยชน์และอำนาจทางการเมืองของผู้นำทางการเมือง และผู้นำทางทหารก็อยู่ในลักษณะที่ทวีความรุนแรงที่มากขึ้นเรื่อยๆ แม้นายกรัฐมนตรี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จะพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้คลี่คลายลง แต่กระแสของความขัดแย้งของขั้วสุดโต่งทั้งสองก็ยากที่จะลดลง เพราะรัฐบาลผสมของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่รุมเร้าเข้ามาของกลุ่มพลังต่างๆ ได้

สภาพความไร้เสถียรภาพของรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เริ่มส่อเค้าความวุ่นวายตั้งแต่ การจัดคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นพรรคที่มีจาก 4 พรรคการเมือง อันได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคมและพรรคสังคมนิยม โดย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นั้นถูกโจมตีจากหนังสือพิมพ์สยามรัฐ วันที่ 21 เดือนเมษายน พ.ศ.2519 ว่า เป็นหัวหน้ารัฐบาลที่โอนอ่อนต่อผลประโยชน์ของพรรคพวก โดยเฉพาะการจัดสรรบุคลากรมารับตำแหน่งรัฐมนตรีนั้น ไม่เหมาะสมกับความสามารถ เช่น รัฐมนตรีคลังนายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ ที่ได้ตำแหน่งนี้เพราะสามารถสานผลประโยชน์กับทุกพรรคได้ เป็นต้น

นอกจากนี้ รัฐบาลชุดนี้ยังไม่สามารถดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อยุติปัญหา โดยเฉพาะกรณี จอมพลถนอม - ประภาส- ณรงค์เดินทางกลับเข้าพำนักในประเทศไทยได้ว่าจะให้บุคคลทั้งสามอยู่ในฐานะใดและควรจำกัดบริเวณหรือไม่ในฐานะที่เป็นบุคคลที่เป็นต้นเหตุแห่งเหตุการณ์มหาวิปโยค ในขณะนั้นจึงมีการหิบบกประเด็นให้รัฐบาลร่างพระราชบัญญัติฉบับใหม่ที่มีสาระสำคัญให้รัฐบาลสามารถเนรเทศบุคคลไทยออกนอกประเทศได้ ซึ่งมีหลายฝ่ายให้ความสนับสนุน แม้แต่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ นายวิระ มุสิกพงศ์ เองก็โจมตี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ว่าไม่แก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยความเฉื่อยชา ปล່อยให้ยี่คิดเยื่อ สร้างความระวากานแก่ชาติบ้านเมือง ขณะเดียวกันสถานีวิทยุยานเกราะก็ออกอากาศเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง เพราะไม่มีความจริงใจในการแก้ปัญหา

แต่ทั้งนี้แม้ว่าจะถูกบีบบังคับจากกลุ่มนิสิตนักศึกษา นักหนังสือพิมพ์ และ นักการเมืองด้วยกันเอง รวมถึงสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ก็ตาม แต่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ก็ได้ประกาศต่อสภาว่า รัฐบาลไม่อาจเสนอร่างกฎหมายที่มีลักษณะขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 47 ซึ่งบัญญัติว่า จะเนรเทศบุคคลที่มีสัญชาติไทยไม่ได้ และประกอบกับมีสมาชิกหลายคนไม่ไว้วางใจ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จึงประกาศลาออก แต่ก็กลับเข้ารับตำแหน่งอีกครั้ง ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม⁴⁰

เหตุการณ์ก่อน 6 ตุลาคม ในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เต็มไปด้วย การเรียกร้องทางการเมืองและความขัดแย้งต่างๆ ทั้งในแง่ผลประโยชน์และอุดมการณ์ แต่ก็ไม่สามารถหาข้อยุติลงได้ในระบบที่เป็นอยู่ ก็จะพบว่าสภาวะอันนี้สอดคล้องกับการพัฒนาการเมืองและความสุกร่อนทางการเมือง (political development and political decay) นั่นคือ ถ้าอัตราความเจริญทางการเมือง (political modernization) มีสูง กล่าวคือ ความตื่นตัวทางการเมือง ซึ่งออกมาในแง่ของการแสดงออกและการเรียกร้องทางการเมือง แต่ระดับการพัฒนาการเมือง (political development) ซึ่งได้แก่ การจัดตั้งสถาบันการเมืองขึ้นมาจัดระเบียบการเมืองมีส่วนร่วมหรือความเจริญทางการเมืองดังกล่าวมีต่ำ จะนำไปสู่ความสุกร่อนทางการเมือง ซึ่งได้แก่ความวุ่นวายของระบบ⁴¹

ดังนั้น ถ้าประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงและต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เพื่อให้การมีส่วนร่วมนี้อยู่ในลักษณะจัดตั้งและมีระเบียบ ซึ่งสถาบันดังกล่าวจะทำหน้าที่เป็นตัวคั่นระหว่างรัฐบาลกับประชาชน มิฉะนั้น ประชาชนจะเข้าปะทะกับรัฐบาลโดยตรง และถ้าเกิดสภาพเช่นนี้ในขอบเขตที่กว้างขวาง รัฐบาลซึ่งมีทรัพยากรจำกัดจะไม่สามารถตอบสนองต่อการมีส่วนร่วมโดยตรงเช่นนี้ได้

⁴⁰ สุรพันธ์ ทับสุวรรณ. ความล้มเหลวของประชาธิปไตยในประเทศไทยระหว่าง 14 ต.ค. 2516 ถึง 6 ต.ค. 2519. (วิทยานิพนธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 104-105.

⁴¹ Samuel Huntington. *Political Order in Changing Society*. (New Haven : Yale University Press, 1968) pp.1-29. อ้างจาก ลิขิต ชีรวินิติน. เล่มเดิม. หน้า 199.

ก็จะนำไปสู่ปัญหาและวิกฤตการณ์ทางการเมือง และผลสุดท้ายก็จะนำไปสู่การล่มของระบบ
 ดังที่เกิดขึ้นมาแล้วในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ทั้งนี้เพราะความเจริญทางการเมืองมีผล
 จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเกิดขึ้นเพราะนโยบายพัฒนาประเทศของ
 สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และประภาส คือระบบพ่อขุน ซึ่งเน้นการพัฒนา แต่เป็นการชะงักงันการ
 พัฒนาการทางการเมืองในแง่การสร้างสถาบันเพื่อการมีส่วนร่วม และหาข้อยุติข้อขัดแย้ง พอ
 ระบบพ่อขุนถูกล้มการสร้างระบอบประชาธิปไตยเกิดขึ้น ไม่ทันกับความเจริญทางการเมือง
 และข้อสำคัญไม่สามารถยุติปัญหาต่างๆ ที่หมักหมมมานานในระบบเผด็จการพ่อขุน ทำให้เกิด
 การเสียดุลระหว่างปัญหาและความสามารถของระบบที่จะแก้ไขปัญหานั้น กล่าวได้ว่า สภาพ
 การณ์อันนี้ เป็นสภาพการณ์ที่ยากจะหลีกเลี่ยงเหตุการณ์รุนแรงได้

สภาพการณ์การเมืองในยุคสมัยของรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช แม้จะเป็น
 ยุคแห่งเสรีภาพ แต่ก็ยังเป็นเสรีภาพที่แตกกระจาย สื่อมวลชนมีบทบาทที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์
 กับขอบเขตเสรีภาพอย่างแน่นแฟ้น โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ ซึ่งได้ขยับขยายตัวตามความกว้าง
 ลึกของเสรีภาพในขณะนั้น สภาพการณ์การเมือง สังคม เศรษฐกิจ ที่วุ่นวายยุ่งเหยิงที่เกิดขึ้น
 นั้น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ไม่สามารถควบคุมได้ ดังนั้น รัฐบาลก็ไม่สามารถควบคุม
 หนังสือพิมพ์ได้เช่นกัน

สถานการณ์ของหนังสือพิมพ์ในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช

จากเหตุการณ์วันมหาวิปโยค เมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล และการผ่อนคลายการควบคุมของรัฐบาล ทำให้หนังสือพิมพ์ไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการในช่วง พ.ศ.2516-2519 โดยสรุปได้ดังนี้⁴²

1. ได้ทำลายการปิดกั้นผูกขาดในวงการหนังสือพิมพ์ลงได้ในระดับหนึ่ง ทำให้หนังสือพิมพ์สามารถลงเนื้อหาจากแหล่งข่าวต่างๆ ได้มากขึ้น โดยเฉพาะจากแหล่งข่าวที่เคยถือว่าเป็นของต้องห้าม หนังสือพิมพ์สามารถที่จะวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติงานและนโยบายของรัฐและหน่วยงานราชการ ได้มากขึ้น สามารถออกหนังสือพิมพ์ใหม่ได้ ไม่ต้องซื้อขยหัวหนังสือพิมพ์เหมือนอย่างแต่ก่อน

2. ลักษณะของการเสนอเนื้อหาแบบบันเทิง “ไร้อารยะ” ลดลงระดับหนึ่ง ความสนใจในข่าวสารการเมือง สารคดีและบทความเชิงการเมืองเพิ่มขึ้น ลักษณะนี้เป็นการเสริมการรับรู้ทางการเมืองให้สูงขึ้น และในขณะเดียวกันก็เป็นการตอบสนองความสนใจของผู้อ่านที่ตื่นตัวในเรื่องการเมือง

3. ลักษณะของการทำทนายและถูกทำทนายมีมากขึ้น อันเป็นผลมาจากความตื่นตัวทางการเมืองและการเกิดของหนังสือพิมพ์ขนาดเล็กที่เกิดขึ้นใหม่ ทำให้การกระทำหนังสือพิมพ์ต้องการความสามารถในลักษณะที่เป็นวิชาชีพมากขึ้น และแข่งขันกันมากขึ้น

4. ลักษณะของการแตกแยกและแตกต่างทางความคิดสูงยิ่งขึ้น ในเรื่องของหลักการและความคิดเห็น หนังสือพิมพ์มีการแบ่งแยกออกเป็นแนวขวา กลาง ซ้าย อย่างเด่นชัดขึ้น ท่ามกลางความขัดแย้งนี้ หนังสือพิมพ์มีค่ายที่จะสังกัดได้เพียง 3 ค่าย คือจะอยู่กับนาย

⁴² อนุช อาภาภิรม. “บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม,” วันนักข่าว, 5 มี.ค. 2527, หน้า 23-33.

ทุนศักดิ์นา นายทุนขุนศึก หรือว่าจะอยู่ฝ่ายประชาชนเท่านั้น พัฒนาการแห่งการต่อสู้ทางการเมือง บังคับให้หนังสือพิมพ์และนักหนังสือพิมพ์จำต้องทำเช่นนั้น

กล่าวโดยทั่วไป หนังสือพิมพ์ไทยระหว่าง ตุลาคม พ.ศ.2516 - ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้รับสิทธิเสรีภาพในการเขียน การตีพิมพ์ การแสดงความคิดเห็นมากขึ้น หนังสือพิมพ์เองก็มีเสรีภาพที่เลือกที่จะสังกัดกับนายทุนกลุ่มใด และมุ่งจะรับใช้หรือตอบสนองนายทุนกลุ่มใด ซึ่งมีหนังสือพิมพ์เกิดใหม่มากมายหลายฉบับ ทั้งที่เป็นหนังสือพิมพ์ประเภทประชา นิยม และประเภทคุณภาพ

หนังสือพิมพ์ประเภทประชานิยมที่ออกใหม่ ได้แก่ เสียงปวงชน ดาวสยาม เดลินิวส์ ไทยเดลี รายวันบันเทิง เอกภาพ ส่วนหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพที่ออกใหม่ได้แก่ ประชาชาติ มาตุคาม นอกจากนั้น ก็ยังมีหนังสือพิมพ์ของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา คือ อริปไตย ซึ่งปริมาณหนังสือพิมพ์ที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากนี้ ที่จัดได้ว่าเป็นหนังสือพิมพ์ "หัวก้าวหน้า" เช่น ประชาชาติ ประชาธิปไตย อริปไตย และวารสารประเภทหัวก้าวหน้า เช่น เสียงใหม่ ปิฎกมิ จักรีส อักษรศาสตร์วิจารณ์ เป็นต้น

เมื่อรวมกับหนังสือพิมพ์ฉบับเก่าที่มีอยู่แล้วจะเห็นได้ว่า วงการหนังสือพิมพ์ มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากในแง่ปริมาณ ทำให้มีการแข่งขันกันสูง หนังสือพิมพ์ประเภทประชานิยมฉบับเก่าที่มีทุนสูง อาทิ ไทยรัฐ เดลินิวส์ นั้น ได้เปรียบในแง่ที่มีนักหนังสือพิมพ์ นักข่าว และกองบรรณาธิการที่มีความชำนาญและประสบการณ์ก็ได้ขยายตัวไปกว้างขวางมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ถูกท้าทายให้คำนึงถึงคุณภาพมากขึ้นด้วย

ปรากฏว่า ช่วงตั้งแต่ วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 - วันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2518 มีหนังสือพิมพ์และวารสารไทยเท่าที่ยื่นขออนุญาตต่อแผนกเอกสารการพิมพ์เพิ่มขึ้น

506 ฉบับ⁴³ แต่ถ้านับจนถึงปี พ.ศ. 2520 ในช่วงระยะเวลานี้มีหนังสือพิมพ์ได้รับอนุญาตให้ตีพิมพ์ถึง 853 ฉบับ เป็นประเภทรายวัน 177 ฉบับ แต่เมื่อขอไว้แล้วมีเพียงร้อยละ 10 ที่ใช้ตีพิมพ์จริงๆ นอกจากนั้นขอไว้เพื่อเก็บสิทธิของคนไว้ทำประโยชน์ในกาลต่อไป⁴⁴

นอกจากในแง่ปริมาณของหนังสือพิมพ์ที่มีมากขึ้นแล้ว ในด้านของแนวความคิดของหนังสือพิมพ์ ต่างก็หลากหลายมากขึ้นเช่นกัน คือ มีหนังสือพิมพ์ที่มีอุดมการณ์ทั้งฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวา และเป็นกลาง ดังนี้⁴⁵

หนังสือพิมพ์ฝ่ายซ้าย ได้แก่ อธิปไตย

หนังสือพิมพ์ฝ่ายกลาง ได้แก่ เดอะเนชั่น สยามรัฐ ประชาชาติ ไทยรัฐ เดลินิวส์ บางกอกโพสต์ บางกอกเวิร์ลด์ เดลินิวส์ บ้านเมือง สยามิสร ประชาธิปไตย ชาวไทย

หนังสือพิมพ์ฝ่ายขวา ได้แก่ ดาวสยาม ข่าวยาววัน

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วพบว่า หนังสือพิมพ์ไทยในยุคประชาธิปไตย “เบ่งบาน” นี้ ส่วนใหญ่มีเป้าหมายแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจมากกว่าเป้าหมายอื่น โดยเฉพาะในการที่จะยกระดับผู้อ่านและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประเทศ ลักษณะของการเสนอเนื้อหาจึงมักจะมุ่งไปเพื่อตามใจตลาด และขาดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งต่อสภาพสังคมและการเมือง สำหรับหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพนั้นก็มิจุดเน้นสำคัญในด้านความคิดทางการเมือง มุ่งเสนอข่าวซึ่งเป็นเรื่องของส่วนร่วมและเสนอทัศนะของหนุ่มสาวมากยิ่งขึ้น แต่หนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพนั้น ไม่สามารถจะทำยอดขายได้มากเท่ากับหนังสือพิมพ์ประเภทประชานิยมที่ครองตลาดมานาน และสร้างความเคยชินให้กับผู้อ่านทั่วไป ในการ

⁴³ โลกหนังสือ. 2(3) : ธันวาคม พ.ศ.2522. หน้า 34.

⁴⁴ ไทยนิกร. 14 ตุลาคม พ.ศ.2520.

⁴⁵ ระวีวรรณ ประกอบผล. เล่มเดิม. หน้า 225.

เสนอเนื้อหาซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชญากรรม สนองความต้องการความอยากรู้อยากเห็น และเรื่องบันเทิง

เหตุการณ์สำคัญ ในช่วง พ.ศ.2516-2519 มีหลายเหตุการณ์ที่หนังสือพิมพ์หยิบยกขึ้นมาเป็นข่าวเร้าอารมณ์เพิ่มยอดจำหน่าย ได้แก่⁴⁶

1. บทบาทของนักศึกษาในช่วงปี พ.ศ.2516-2519 นักศึกษาใช้วิธีชุมนุมประท้วงและเดินขบวนตามถนนสายต่างๆ อย่างสันติ เรียกร้องให้ปฏิรูปทางการเมือง ให้ออนฐานทัพอเมริกันในประเทศไทย และให้ตัดทอนการขยายตัวทางเศรษฐกิจของผู้ทุนในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
2. การประท้วงของชาวนา เรื่องที่รัฐบาลเพิกเฉยต่อการปฏิรูปที่ดิน และละเลยปัญหาการทุจริตดอกเบี้ยของนายทุนเงินกู้
3. เรื่องการจับไล่ จอมพลถนอม กิตติขจร พล.อ.ประภาส จารุเสถียร และ พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร
4. การเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเดือน มกราคม พ.ศ.2518 มีการหาเสียงที่รุนแรงมาก มีการแบ่งแยกเป็นฝ่ายขวา ฝ่ายซ้าย อย่างเห็นได้ชัด และติดตามด้วยชัยชนะของฝ่ายขวา ดร.บุญสนอง บุญโยทยาน เลขาธิการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ถูกลอบสังหารอย่างทารุณ
5. เรื่องการกลับเข้าประเทศของ ถนอม- ประภาส-ณรงค์ ใน พ.ศ.2519

⁴⁶ สุกัญญา ตีระวนิช. “การหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย,” หน้า 46-47.

เหตุการณ์นำต้นตอต่างๆ ทำให้หนังสือพิมพ์ขายดี แต่มิได้สนองความต้องการของสังคม ที่จะต้องยกระดับความสามารถในการอ่านของประชาชน การประโคมข่าวหรือการเขียนอย่างเสียดสีและอ้อมค้อม ทำให้สัมผัสเหตุการณ์แต่เพียงเปลือก ประชาชนได้รับรู้เหตุการณ์จริงๆ จากการวิเคราะห์อย่างมีข้อมูลน้อยลง อาจกล่าวได้ว่าความรู้และสำนึกในระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องถูกปูพื้นฐานไว้น้อยมากในช่วงนี้ ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกันช่องว่างทางความคิดระหว่างประชาชนทั่วไปและกลุ่มคนรุ่นใหม่ซึ่งประกอบด้วยปัญญาชนและนิสิตนักศึกษาจึงเพิ่มมากขึ้นด้วย อย่างค่อยเป็นค่อยไปตลอดช่วง 3 ปี

สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับวงการหนังสือพิมพ์ ก็คือ การยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 (ปว.17) อันเป็นประกาศที่เป็นเครื่องมือสิทธิรอนและคุกคามเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ตลอดมา นับตั้งแต่วันประกาศใช้ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2501 การยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 นี้ เป็นผลมาจากการเรียกร้องของสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์และบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ทั่วประเทศ ในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ.2518 การยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติดังกล่าวยิ่งทำให้หนังสือพิมพ์โดยทั่วไปรู้สึกปลอดภัยจากการถูกควบคุม มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ และหนังสือพิมพ์ก็ได้ใช้เสรีภาพเต็มที่นี้ ไปในทางที่ผิดหลายประการ ทั้งในแง่ของการใช้ความเป็นอภิสิทธิ์ของหนังสือพิมพ์ทำอะไรต่างๆ อันขัดต่อหลักจริยธรรมของวิชาชีพ ข้อเขียนของนักหนังสือพิมพ์บางชิ้นสามารถที่จะอธิบายภาพของหนังสือพิมพ์ในยุคประชาธิปไตย “เบ่งบาน” ได้ดังนี้⁴⁷

“ ... การเสนอข่าว ภาพ การวิพากษ์วิจารณ์ เป็นไปอย่างกว้าง ไร้ขอบเขตและไม่มีกำแพงขวางกั้น แม้อุปสรรคของการฟ้องร้องจากผู้ที่ถูกกล่าวถึง จะมีอยู่บ้าง แต่ก็ไม่อาจกั้นกระแสเสรี และการขาดความรับผิดชอบต่อการเสนอข่าวพาดพิงได้ ทั้งๆ ที่รู้ตัวว่า หลักฐานในการเสนอข่าวมีไม่พอก็ตาม

⁴⁷ บาแดง. “หนังสือพิมพ์วันนี้,” สยามรัฐ ฉบับสยามรัฐ 20. หน้า 91.

... หนังสือพิมพ์วานนี้ จึงเหมือนลูกที่ถูกแม่ตามใจ เป็น
หนังสือพิมพ์เจ้าอารมณ์ ก้าวร้าว เลอะเทอะ และหัดพูดปด
ทำเรื่องที่ไม่เป็นเรื่องให้กลายเป็นเรื่องราวใหญ่โต ท้ายที่สุดถึง
กับทำตัวเป็นมือปืนรับจ้างและเป็นทาสผู้ซื้อสัตย์ของนายทุน
เป็นมือประหารของนักการเมือง
... จนกระทั่ง ทำให้ระบอบประชาธิปไตยสูญสลายไปบนหน้า
กระดาษนั่นเอง !
... ละครจากเสรีภาพของหนังสือพิมพ์วานนี้ จบไปชั่วพริบ
ตาเดียว ...”

เสรีภาพที่มีอยู่มากจนในอยู่ในที่ฟังเพื่อนี่ สร้างความสับสนและวุ่นวายแก่
สังคมไทยในขณะนั้น รัฐบาลไม่สามารถควบคุมการล่วงละเมิดของหนังสือพิมพ์ได้ ไม่มีบท
บัญญัติที่ออกมาใช้ในการดูแลและควบคุมการทำงานที่ไร้อจริยธรรมบางฉบับ ส่วนพระราช
บัญญัติการพิมพ์ พ.ศ.2484 ก็ถูกเพิกเฉย ผู้มีอำนาจดูแลตรวจสอบก็ไม่อาจต้านทานกับ
กระแสเสรีภาพได้เพียงพอที่จะเอาผิดกับหนังสือพิมพ์ การดักเตือนหนังสือพิมพ์ไม่ปรากฏให้
เห็น มีเพียงการดักเตือนการออกอากาศของวิทยุแห่งประเทศไทย 2 ครั้ง ที่ออกอากาศรายการ
ที่อาจเป็นการยุยงส่งเสริมให้เกิดความแตกแยกในประเทศ

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ในช่วง เมษายน- ตุลาคม พ.ศ.2519 ได้
กล่าวถึงหนังสือพิมพ์ในขณะนั้นว่า⁴⁸

“... ฟังเสียงหนังสือพิมพ์ดู ทุกวันนี้เหมือนกับว่า เมืองไทย
เปิดศักราชใหม่เป็นประชาธิปไตยกันแล้ว ประชาธิปไตย
เป็นยาแก้โรคอะไรก็ได้ทั้งสิ้น ใครปวดหัว ตัวร้อนจะหาย

⁴⁸ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช. “การเมืองไทย,” รัฐศาสตร์ 14 . (พระนคร:เจริญวิทยการ
พิมพ์, 2517), หน้า 116. อ้างถึงใน สุกัญญา ตีระวนิช. เล่มเดิม. หน้า 46.

ใครเป็นหนี้เขา แทบว่าจะไม่ต้องใช้เหมือนเมื่อเปลี่ยนแปลง การปกครองใหม่ๆ ใน พ.ศ.2475 มีคนเข้าใจว่าเมื่อ เป็น ประชาธิปไตยแล้ว บ้านใครใครจะเข้าไปอยู่ก็ได้ มีเสรีภาพ เท่ากันหมด ...”

ความเบ่งบานของเสรีภาพหนังสือพิมพ์ในเวลานี้จึงมิได้มีผลต่อความรู้คิดอันถูกต้องของประชาชนต่อประชาธิปไตย การให้เสรีภาพที่ไร้ขอบเขตของหนังสือพิมพ์จึงไม่ต่างอะไรจากเผด็จการส่วนตนที่ปราศจากการฟังเสียง การเปิดโอกาส หรือการรับเสรีภาพหรือความคิดเห็นของผู้อื่นเช่นกัน หนังสือพิมพ์บางฉบับจึงอาจให้เสรีภาพในทางที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ โดยปราศจากความรับผิดชอบ อีกทั้งการเข้าไปผูกพันรับใช้นักการเมือง นักการทหาร และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ โดยไม่ได้คำนึงถึงหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในฐานะที่เป็นสื่อมวลชน ทำให้หนังสือพิมพ์บางส่วนกลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการประชาธิปไตย และกลุ่มผู้สูญเสียประโยชน์จากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 หนังสือพิมพ์ซึ่งก็มีการแตกแยกกันเป็น ขวาและซ้าย ต่างก็แสดงการใช้สิทธิอันเสรีในการเสนอข่าวและความคิดเห็นต่างๆ กลไกในการควบคุมกันเองก็ไม่มี รัฐบาลก็ปล่อยให้เสรีเพราะถือเป็นยุคแห่งประชาธิปไตย รัฐบาลสมัย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งแม้จะเห็นปัญหาของเสรีภาพจากหนังสือพิมพ์ แต่ก็ไม่ได้ใช้มาตรการ เพื่อควบคุมดูแลหนังสือพิมพ์แต่อย่างใด เห็นได้จากการที่รัฐบาลนี้ไม่มีการดักเตือน การกระทำของหนังสือพิมพ์เลย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สถานภาพของหนังสือพิมพ์ในยุคประชาธิปไตยที่ต่อเนื่องจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม มาจนถึงยุครัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชนั้น หนังสือพิมพ์มีความเป็นอิสระ ในการเสนอข่าวสาร ปริมาณหนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เพิ่มขึ้น เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าสถานภาพของหนังสือพิมพ์ในยุคนี้มั่นคง การยกเลิก ปว.17 ก็ถือเป็นความเข้มแข็งของกลุ่มนักหนังสือพิมพ์ที่ต่อต้านกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อวิชาชีพ แต่ในที่สุดความวุ่นวายทางสังคมและการเมืองที่หนังสือพิมพ์ก็มีส่วนกระทำให้เกิดขึ้นด้วยนั้น ก็ส่งผลให้หนังสือพิมพ์ต้องกลับไปสู่ยุคสภาวะเดิม คือ การถูกควบคุมอย่างเข้มงวดกันใหม่

โดยประกาศคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 (ปร.42) วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งเข้ามาแทนประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17 ซึ่ง ปร.42 ฉบับนี้ เป็นกฎหมายที่ลดทอนเสรีภาพและเสรีภาพในการทำงานของหนังสือพิมพ์เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน สมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร

ปริบททางการเมืองในสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร

สภาพเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

ในช่วง 3 ปีหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคมเป็นต้นมานั้น นิสิตนักศึกษาได้ถูกมองว่าเป็นปัญญาชนผู้มีอุดมการณ์ รักความถูกต้อง ซึ่งประชาชนยังให้ความศรัทธาและยกย่อง บทบาทของกลุ่มนักศึกษาในสังคมมีมากขึ้น โดยได้เข้าไปร่วมกับขบวนการต่อต้านความไม่เป็นธรรมในทุกเรื่อง แม้แต่การเข้าไปร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมืองบางพรรค เป็นแกนนำในการชุมนุมประท้วงของพวกกรรมกร กลุ่มชาวนา และการเรียกร้องอื่นๆ ขบวนการนิสิตนักศึกษาได้เริ่มแปรเปลี่ยนเจตนารมณ์เดิมจากการเรียกร้องรัฐธรรมนูญและความไม่เป็นธรรมในสังคม ไปสู่เป้าหมายทางนโยบายการเมือง มีการเสนอแนวทางการเมืองการปกครองใหม่สู่ระบบการปกครองไทยอย่างเสรี โดยการเสนอในหนังสือวรรณกรรมการเมืองตามแนวลัทธิมากซ์ เลนิน สตาลิน ซึ่งมีการพิมพ์ออกจำหน่ายอย่างแพร่หลาย หนังสือวรรณกรรมการเมืองเหล่านี้เคยเป็นหนังสือต้องห้ามของไทยมาทุกยุคทุกสมัย แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวประชาชนสามารถอ่านได้โดยเสรี

การที่ศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้เข้าไปแทรกแซงทุกวงการ ทำให้เกิดกลุ่มพลังนักศึกษาอีกกลุ่มหนึ่งไม่พอใจ และได้แตกตัวตั้งเป็นกลุ่มใหม่มีชื่อว่า กลุ่มสหพันธ์นักศึกษาแห่งประเทศไทย โดยมีนักการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยมเป็นผู้หนุนหลัง ได้แก่ กลุ่มกระทิงแดงและกลุ่มนวพล ซึ่งมีความคิดทางการเมืองและการกระทำต่อต้านการกระทำของศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย โดยกล่าวหาว่าศูนย์นิสิตศึกษานั้นเป็นพวกฝ่ายซ้ายหรือพวกคอมมิวนิสต์

เหตุการณ์ต่างๆ ได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น เมื่อจอมพลประภาส จารุเสถียร ซึ่งขณะนั้นลี้ภัยอยู่ที่กรุงไทเป สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ขอเดินทางเข้าประเทศไทยโดยอ้างสาเหตุการป่วย แต่รัฐบาลไทยของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ก็ได้พยายามผลักดันไม่ให้กลับเข้ามา เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดการประท้วง ต่อมาจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งบวชเป็นเณรมาจาก

สิงคโปร์ได้เดินทางเข้ามาประเทศไทย ทำให้เกิดการประท้วงขึ้นตั้งแต่วันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2519 ศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยและกลุ่มประชาชนได้ยื่นหนังสือต่อรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เพื่อให้ขับไล่พระภิกษุذنอมออกไป แต่รัฐบาลไม่สามารถจะจัดการกับ เหตุการณ์นี้ได้ เนื่องจากพระภิกษุذنอม ยืนกรานจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองและจะขอบวชที่ ประเทศไทยไปจนตาย ประกอบกับขณะนั้น รัฐบาลประสบปัญหาการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี จึงทำให้ปัญหาดังกล่าวยืดเยื้อและสร้างความไม่พอใจแก่ประชาชน⁴⁹

เหตุการณ์การประท้วงได้ลุกลามออกไป เมื่อทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ ปฏิเสธไม่ให้กลุ่มนิสิตนักศึกษาและประชาชนใช้สถานที่ ผลที่สุดจึงมีการใช้กำลังเข้ายึด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อใช้เป็นชุมนุมประท้วง ในการประท้วงนี้กลุ่มนักศึกษาที่ ต่อต้านพระภิกษุذنอม ได้แสดงการแขวนคอล้อเลียนการเมืองที่ลานโพธิ์ ซึ่งต้องการแสดง ให้เห็นถึงความไม่มีชื่อมีแปของกฎหมาย แต่จะด้วยเหตุใดก็ตาม ภาพของผู้ที่แขวนคอนั้นกลับ มีส่วนละม้ายคล้ายคลึงกับภาพของพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์หนึ่ง โดยเฉพาะภาพที่ตีพิมพ์ ในหนังสือพิมพ์ดาวสยาม และบางกอกโพสต์ ซึ่งเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างออก อ่าง จึงได้เกิดการชุมนุมต่อต้านการประท้วงของกลุ่มนิสิตนักศึกษาขึ้น ขณะเดียวกันวิทยุยาน เกราะก็ได้กระจายเสียงชี้ให้เห็นการกระทำอย่างออกอ่างของศูนย์นิสิตนักศึกษา แม้ศูนย์นิสิต นักศึกษาจะออกมาชี้แจงแต่ก็ไม่เป็นผล เพราะความแตกแยกทางอุดมการณ์ได้กลายเป็นความ เกล็ดขัดแย้ง ทำให้เกิดการปะทะกันจนกลายเป็นเหตุการณ์นองเลือด เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และยังมีนักศึกษาบางส่วนที่ต้องหลบหนีเข้าป่าไปจำนวนหนึ่ง เพื่อหนีการปราบปราม ของรัฐบาลและส่วนหนึ่งก็เพื่อเดินทางตามอุดมการณ์สังคมนิยมที่กำลังแพร่ขยายเข้ามา

ในเย็นวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 นั้นเอง ก็ได้มีการยึดอำนาจการเมืองขึ้น นำ โดยหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ซึ่งมี พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้า มีการ

⁴⁹ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. การเมืองและสังคม. (กท: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 27.

ประกาศเลขาธิการธรรมนูญฉบับ 2517 การยุบเลิกรัฐสภา การเลิกพรรคการเมือง ฯลฯ และมีการตั้งนายกรัฐมนตรีพลเรือนขึ้นมาบริหารประเทศ คือ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ถือเป็นการสิ้นสุดระบอบประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญที่มาจาก การต่อสู้ของประชาชน

คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ได้อ้างเหตุผลในการยึดอำนาจครั้งนี้ว่า⁵⁰

1. นิสิต นักศึกษา บางกลุ่มได้กระทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพและร่วมมือกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ชาวเวียดนามใช้อาวุธรุนแรงที่ไว้ในราชการสงครามต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เข้าไปจับกุม

2. รัฐมนตรีบางนาย นักการเมืองบางกลุ่ม และสื่อสารมวลชนหลายแห่งให้การสนับสนุน นิสิต นักศึกษา

3. เพื่อให้ประเทศไทยอยู่รอด ไม่ต้องตกเป็นเหยื่อของจักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์

4. นักการเมืองแตกแยกไม่มีอุดมคติ และไม่ได้ปฏิบัติตามอาณัติที่ประชาชนได้มอบให้

กิจกรรมขั้นต่อมาคือ การจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น คำสั่งคณะปฏิรูป ฉบับที่ 1 จำกัดสิทธิทางการเมืองของประชาชนที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรม และเปิดเผยจากศาลที่อิสระในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและการกระทำผิดอาญาใดๆ ที่ถูกกล่าวหา โดยให้คดีที่มีข้อหาในความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา 9 ข้อบัญญัติท้ายคำสั่ง

⁵⁰ รายละเอียดศึกษาได้จากคำแถลงการณ์ของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เมื่อเวลา 18.00 น. วันที่ 6 ตุลาคม 2519 จาก สยามจดหมายเหตุฉบับที่กษาวสารและเหตุการณ์ . 2519: 960.

ของคณะปฏิรูปให้อยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษาคดี เว้นแต่คดีที่ต้องดำเนินคดีในศาลคดีเด็กและเยาวชน⁵¹

นอกจากนั้น ยังได้ใช้อำนาจรัฐห้ามมิให้ประชาชนพูดคุย แลกเปลี่ยนทัศนคติ ความคิดเห็นทางการเมือง ตลอดจนจำกัดมิให้ประชาชนออกนอกเคหะสถาน ดังจะเห็นได้จากคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 4 และฉบับที่ 9 ดังต่อไปนี้ คือ⁵²

“... ตามที่ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่วันที่ 6 ตุลาคม 2519 เวลา 19.10 น. เป็นต้นไปแล้ว

จึงห้ามมิให้มั่วสุมประชุมกันในทางการเมือง ณ ที่ใดมีจำนวนตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือนหรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

... ตามที่ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่วันที่ 6 ตุลาคม 2519 เวลา 19.10 น. เป็นต้นไปแล้ว

จึงห้ามมิให้ประชาชนในเขตท้องที่กรุงเทพมหานคร ออกนอกเคหะสถาน ระหว่างเวลา 24.00 น. ถึง 05.00 น. ...”

การประกาศห้ามมิให้ประชาชนตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป มาประชุมกันในทางการเมือง และการห้ามมิให้ประชาชนออกนอกเคหะสถาน นับเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง ทั้งเป็นการขัดต่อสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อันเป็นหลักการที่มุ่งคุ้มครองให้มนุษย์มีเกียรติ และคุณค่าความเป็นมนุษย์เหมือนกัน โดยมีชีวิตอยู่ในโลกด้วยความมีอิสระ สิทธิ เสรีภาพ เท่าเทียมกัน ภายใต้รัฐบาล

⁵¹ ดูรายละเอียดในคำสั่งของคณะปฏิรูป ฉบับที่ 1 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 93 ตอนที่ 120 วันที่ 6 ตุลาคม 2519, หน้า 6

⁵² เล่มเดิม. หน้า 14 และ หน้า 22.

ใหม่ที่มีเงาของอำนาจนิยมเข้าครอบงำประเทศนั้น ทำให้สังคมไทยพบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใหม่หลังจากยุคเสรีภาพเบ่งบานมากกว่า 3 ปี

ปริบททางการเมืองในสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร

รัฐบาลใหม่นำโดย นายธานินทร์ กรัยวิเชียร อดีตผู้พิพากษา เป็นรัฐบาลซึ่งเปรียบเสมือนเนื้อหอยซึ่งมีเปลือกหอย ซึ่งได้แก่ทหารเป็นผู้ให้ความคุ้มครอง รัฐบาลธานินทร์ ซึ่งต่อมาถูกขนานนามว่า “รัฐบาลหอย” หรือเมื่อดูจากนโยบายการต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่รุนแรง จึงได้ชื่อว่า “รัฐบาลขวาดกชอบ”⁵³

รัฐบาลชุดนี้ได้วางแผนการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยออกเป็นช่วงๆ ใช้เวลา 12 ปี มีนโยบายเด่นชัดที่สุดในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยมีการอบรมข้าราชการกรมกองต่างๆ ให้ตระหนักถึงภัยคอมมิวนิสต์ ในระดับระหว่างประเทศก็ได้มีการต่อต้านลัทธิและการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ และยังมีการออกหนังสือพิมพ์เจ้าพระยา เพื่อมุ่งหมายให้เป็นหนังสือพิมพ์ตัวอย่าง

แต่เนื่องจากรัฐบาลชุดนี้ มีคณะรัฐมนตรีเป็นที่ขาดประสบการณ์ในการบริหารบ้านเมือง แม้ตัวนายกรัฐมนตรีจะเป็นผู้มีแนวทางที่มุ่งมั่นและเชื่อศรัทธา แต่ผลจากการบริหารงานก็ไม่ประสบความสำเร็จนัก โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายสุดโต่งในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ การปลุกความรู้สึกชาตินิยม การมีกิจกรรมแปลกๆ เช่น การพยายามสร้างเสาธงให้สูงมากๆ ฯลฯ ทำให้รัฐบาลถูกมองในแง่ลบขั้นหรือเกินเลย ซึ่งส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะบุคลิกภาพที่เป็นคนเคร่งครัด

⁵³ ยศ สันติสมบัติ. อำนาจ บุคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย. (กท : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.) 2533. หน้า 110.

เจ้าระเบียบ ไม่ผ่อนปรนของตัวนายกรัฐมนตรีเอง⁵⁴ จนมีเสียงถากถางและต้องการบ่อนทำลายความชอบธรรมของรัฐบาล และในจำนวนนี้ก็มีกลุ่มทหารอยู่ด้วย

นโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์ อันเป็นนโยบายเด่นของรัฐบาลชุดนี้นั้น ใช้วิธีต่างๆ เพื่อสกัดกั้นและกวาดล้างคอมมิวนิสต์ คือ

1. การแก้ไขพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.2495 โดยออกเป็นประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเพิ่มเขตจังหวัด ซึ่งเป็นแทรกซึมถึง 35 จังหวัด

2. ให้งบประมาณในการสนับสนุนทหารและตำรวจ โดยให้เหตุผลของการเพิ่มงบประมาณแก่ทหารและตำรวจครั้งนี้ว่า เพื่อใช้ในการปรับปรุงกิจการของทหารตำรวจให้ทันสมัยและเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ในการป้องกันประเทศจากภัยคอมมิวนิสต์นี้ ด้านพลเรือเอก สังกัด ชลออยู่ ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เสนอร่างพระราชบัญญัติกู้เงินเพื่อกิจการดังกล่าวเป็นจำนวนถึง 20,000 ล้านบาท⁵⁵

3. การให้มาตรการปราบปราม กวาดล้าง และจับกุม ผู้ที่รัฐบาลกล่าวหาว่า มีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ได้ดำเนินไปอย่างกว้างขวาง โดยอาศัยระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ และ พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้แสดงความเห็นถึงการใช้อุบายทั้ง 2 ฉบับนี้ว่า จะใช้โดยไม่คำนึงว่า การใช้อุบายดังกล่าวจะเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือไม่⁵⁶

⁵⁴ แหล่งเดิม.

⁵⁵ สยามจดหมายเหตุ บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 2520. หน้า 1015.

⁵⁶ บันทึกการสนทนาประชาธิปไตยระหว่างนายธานินทร์ กรัยวิเชียร กับนายคุณิต ศิริวรรณ. ม.ป.ท: ม.ป.ป. หน้า 10

นอกจากนั้น รัฐบาลยังได้ร่วมกับประเทศมาเลเซีย ทำการปราบปรามคอมมิวนิสต์ระหว่างไทยกับมาเลเซีย ภายใต้แผนที่ชื่อว่า “แผนดาวใหญ่-มุสนานนท์ 1” “แผนดาวใหญ่-มุสนานนท์ 2” และ “แผนฮาย่าเบน่า”⁵⁷

จากนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างเข้มงวดได้สร้างปัญหาทับถม ให้เกิดความตึงเครียดระหว่างรัฐกับประชาชนมากขึ้น เพราะตลอดช่วงระยะเวลา 1 ปี แห่งการปกครองของรัฐบาลชุดนี้ ต้องประสบปัญหาความแตกแยกภายในบ้านเมือง ซึ่งนับวันก็ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับนักศึกษา ที่ยังเข้ากันไม่ได้ เพราะระเบียบกวดขันต่างๆ ที่รัฐบาลกำหนดผ่านทบวงมหาวิทยาลัย เช่น การยกเลิกกิจกรรมนอกหลักสูตร การห้ามมิให้มีการเลือกตั้งคณะดีและอิทธิกรบดี เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้มีการปราบปรามอาชญากรรม การปราบปรามยาเสพติดอย่างจริงจัง ด้วยมาตรา 21 ลงโทษผู้ต้องหาด้วยโทษที่รุนแรงถึงขั้นประหารชีวิต ซึ่งมาตรา 21 นี้ ยังใช้กวาดล้างผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ด้วย ซึ่งการกวาดล้างนี้ กระทำโดยที่ผู้ถูกจับปราศจากการร้องขออุทธรณ์ใดๆ ดังนั้น การกวาดล้างคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงและกว้างขวางเช่นนี้ สร้างความหวาดกลัวให้กับประชาชนอย่างมาก

สภาพสังคมในสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ จึงเต็มไปด้วยความหวาดระแวง ความหวาดกลัว ที่ประชาชนมีต่อรัฐบาล รัฐบาลควบคุมสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเข้มงวด สภาพสังคมที่สงบสุขจากการใช้กฎหมายเข้าควบคุมจึงมิได้เกิดขึ้น ตามที่รัฐบาลชุดนี้ต้องการ

ในสถานการณ์เช่นนี้ กลุ่มทหารก็มีความพยายามที่จะอาศัยความเข้มงวดของรัฐบาลนี้เป็นจุดอ่อนในการยึดอำนาจ ประกอบกับในวันที่ 21 กันยายน 2520 ได้เกิดเหตุการณ์ลอบวางระเบิดใกล้พลับพลาที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และพระเจ้าลูกเธอทั้ง 3 พระองค์ ขณะทรงเยี่ยมเยียน

⁵⁷ สยามจดหมายเหตุ บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 2520 หน้า 736-737.

ราษฎร ณ จังหวัดยะลา แต่มิได้ทรงรับอันตรายแต่ประการใด แต่เหตุการณ์นี้ทำให้หนังสือพิมพ์ได้โจมตีรัฐบาลอย่างหนัก โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทยที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ซึ่งเหตุการณ์นี้กระทบกระเทือนต่อขวัญของประชาชนทั่วไป และทำให้สถานการณ์ของรัฐบาลชุดนี้สั่นคลอน ทำให้กลุ่มทหารที่ต้องการยึดอำนาจได้อาศัยเป็นช่องทางเพื่อยึดอำนาจ และกระทำสำเร็จ ในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520 ซึ่งภายใต้การบริหารงานของรัฐบาลอำนาจนิยมชุดนายธานินทร์นั้น ได้ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ว่า⁵⁸

1. การปกครองแบบอำนาจนิยม ไม่ว่าจะโดยพลเรือนหรือทหาร ไม่มีอะไรแตกต่างกัน การใช้อำนาจนิยมแบบพลเรือนอาจน่ากลัวกว่าด้วย เพราะเห็นได้ว่า รัฐบาลนายธานินทร์ ปรากฏจากการผ่อนปรนในสังคมที่กำลังยุ่งเหยิง
2. นโยบายสุดโต่ง ไม่ว่าจะป็นชายจัด หรือขวจจัด เป็นนโยบายที่ไม่พึงประสงค์ การมีนโยบายสุดโต่งที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง เป็นการหนีปัญหาไม่ใช้วิธีเผชิญหน้ากับปัญหาเลย แต่เป็นการผลักปัญหาไปให้ไกลตัวเท่านั้น หากรัฐบาลหันมาทำความเข้าใจกับลัทธิคอมมิวนิสต์ อาศัยความผ่อนปรนเข้าสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนก็จะสามารถสกัดกั้นคอมมิวนิสต์ได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่าการมุ่งกวาดล้างผู้ที่ฝักใฝ่ในลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีแต่จะสร้างความหวาดกลัวในสังคมเท่านั้น
3. การปลุกความรู้สึกชาตินิยมหรือการใช้ลัทธิชาตินิยมในการบริหารประเทศ ถ้าทำเกินกว่าเหตุก็จะเกิดแต่ผลเสีย
4. ความเป็นคนบริสุทธิ์ใจ และตั้งใจทำงานไม่เพียงพอก็จะนำประเทศไปสู่ความสำเร็จ หากขาดทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

⁵⁸ ลิขิต ชีรวะดิน. เล่มเดิม. หน้า 202.

สถานภาพหนังสือพิมพ์ในสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร

แนวนโยบายของนายธานินทร์ กรัยวิเชียรอยู่ในลักษณะขจัดและต่อต้านคอมมิวนิสต์ มีการนำสื่อมวลชนมาใช้เพื่อประโยชน์ของรัฐ และเป็นรัฐบาลที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่า ไม่มีรัฐบาลชุดใดที่จะเข้มงวดกับหนังสือพิมพ์เท่ากับรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ด้วยสาเหตุที่หวาดกลัวต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ว่าจะคืบคลานเข้าบ่อนทำลายประเทศไทย จึงทำให้นายธานินทร์ เข้มงวดกับสื่อมวลชนเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสิ่งพิมพ์ เพราะตระหนักถึงความสำคัญของกระแสข่าวสาร ทำให้รัฐบาลนายธานินทร์ เห็นความจำเป็นของการควบคุมทั้งระบบ ความเลวร้ายของนักหนังสือพิมพ์บางคน ความด้อยมาตรฐานของนักหนังสือพิมพ์บางคน ไม่สามัคคีกันของกลุ่มนักหนังสือพิมพ์ เป็นจุดสำคัญที่รัฐบาลจะยกมากล่าวอ้างในการลดทอนเสรีภาพของนักหนังสือพิมพ์

และเพื่อให้ประชาชนอยู่ในกรอบรับฟังเฉพาะข่าวสารจากทางรัฐบาล รัฐบาลจึงดำเนินการปิดหูปิดตาประชาชนไม่ให้รับรู้ข่าวสารจากแหล่งอื่นๆ นอกจากข่าวที่มาจากรัฐบาลเพียงอย่างเดียว จึงได้ออกคำสั่งให้หนังสือพิมพ์ทุกชนิดหยุดทำการจำหน่ายแจกให้สถานีวิทยุกระจายการปกติ และถ่ายถอดการกระจายเสียงจากสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย ให้สถานีโทรทัศน์อยู่ในความควบคุมของคณะกรรมการเฉพาะที่คณะปฏิรูปจะแต่งตั้งขึ้น และให้เก็บ รับทำลายเอกสารที่ทำให้เกิดความแตกสามัคคี หรือชี้นำผู้อ่านให้เกิดความนิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์ ตามคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 5⁵⁹ ซึ่งผลของคำสั่งฉบับนี้ ทำให้หนังสือพิมพ์ทุกฉบับหยุดจำหน่ายเป็นเวลา 2 วัน คือในวันที่ 7 - 8 ตุลาคม พ.ศ.2519 นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์สื่อมวลชนไทยที่หนังสือพิมพ์ถูกสั่งห้ามตีพิมพ์ออกจำหน่ายพร้อมกันทั่วประเทศ

⁵⁹ ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 93 ตอนที่ 120. (ตุลาคม 2519) .หน้า 15.

หลังจากนั้น คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ออกคำสั่งเกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ คือ คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 หรือ ปร.42 โดยเป็นเกณฑ์ที่หนังสือพิมพ์จะต้องปฏิบัติตาม มิฉะนั้นจะถูกดำเนินการตามกฎหมาย ซึ่งคำสั่ง ปร.42 นี้ เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานของรัฐในการสั่งปิดโรงพิมพ์ ถอนใบอนุญาตได้โดยทันที หากเห็นว่า หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นได้ลงข้อความ หรือ รูปภาพอันเป็นการก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยต่อความมั่นคงของชาติ

เมื่อรัฐบาลนายธานินทร์ ได้เข้าบริหารประเทศแล้ว ก็ได้มีการแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาเจ้าพนักงานการพิมพ์ ลงวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2519 ประกอบด้วย คณะกรรมการ จำนวน 7 คน คือ นายประยัด ศ. นาคะนาค ประธานคณะที่ปรึกษา พลตำรวจตรีจรัส จันทระจร รองประธานฯ คุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ฅ อยุรยา นางเต็มศิริ บุญยสิงห์ นางสิทธา พินิจภูวดล โดยมี ร.ต.อ.อาทร บุญปสาท เป็นที่ปรึกษาและเลขานุการ และนาย สรวง อักษรานุเคราะห์ เป็นที่ปรึกษาและผู้ช่วยเลขานุการ⁶⁰

ภายใต้ คำสั่ง ปร.42 และคณะกรรมการตรวจสอบหนังสือพิมพ์ที่รัฐบาลนาย ธานินทร์ แต่งตั้งขึ้นมา ทำให้ตลอดระยะเวลา 1 ปีของรัฐบาลชุดปฏิรูปฯ มีหนังสือพิมพ์ราย วันและรายอื่นๆ ถูกสั่งปิดและถอนใบอนุญาตเป็นจำนวนถึง 22 ครั้ง ดังนี้⁶¹

⁶⁰ ไทยรัฐ. 28 ตุลาคม 2519.

⁶¹ ระวีวรรณ ประกอบผล. เล่มเดิม. หน้า 266-268.

ตารางที่ 1 แสดงรายชื่อหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ที่ถูกสั่งปิด/ถอนใบอนุญาต
ระหว่าง 6 ตค. 2519 - 20 ตค. 2520

วันที่	ชื่อหนังสือพิมพ์	ระยะเวลาที่ถูกปิด	สาเหตุ
11 ตค.19	ดาวสยาม	3 วัน	พาดหัวข่าวและเสนอข่าวอันมีลักษณะที่ทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจผิด
29 ตค.19	ชาวไทย	ไม่มีกำหนด	ตีพิมพ์ข้อความที่มีลักษณะสองแง่ อันอาจจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน
14 มค.20	เสียงปวงชน	3 วัน	การพาดหัวข่าวไม่ตรงกับความจริง
18 มค.20	ปัญญา (รายปักษ์)	ไม่มีกำหนด	ตีพิมพ์ข้อความอันมีลักษณะโฆษณาชวนเชื่อแก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์
20 มค.20	เดลินิวส์	ไม่มีกำหนด	ตีพิมพ์ข้อความที่อาจทำให้ต่างชาติเกิดความเข้าใจผิดต่อรัฐบาลไทย (เปิดใหม่ 4 กพ.20)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วันที่	ชื่อหนังสือพิมพ์	ระยะเวลาที่ถูกปิด	สาเหตุ
26 มค.20	เดลินิวส์ (รายวัน)	ไม่มีกำหนด	ตีพิมพ์โดยไม่ได้รับอนุญาตเนื่องจากใบอนุญาตขาดการต่ออายุไปแล้ว (ดำเนินการโดยคณะผู้จัดทำเดลินิวส์)
27 มค.20	ดาวสยาม	ถอนใบอนุญาต	ตีพิมพ์ข้อความอันเป็นเท็จอาจทำให้ประชาชนเข้าใจผิด
15 กพ.20	บ้านเมือง	7 วัน	พาดหัวข่าวและตีพิมพ์ข้อความเท็จ
16 กพ.20	สยามรัฐ	7 วัน	ตีพิมพ์ข้อความที่มีลักษณะกล่าวร้ายเสียชื่อเสียงต่อรัฐบาลไทย
18 กพ.20	เด่นสยาม	ไม่มีกำหนด	ลงข้อความวิจารณ์การปิดเดลินิวส์ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
31 มีค.20	ชาวไทย	ไม่มีกำหนด	เขียนข้อความบิดเบือนความจริงกล่าวร้ายเสียชื่อเสียงต่อรัฐบาล

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วันที่	ชื่อหนังสือพิมพ์	ระยะเวลาที่ถูกสั่งปิด	สาเหตุ
20 เมย.20	เดลินิวส์	ไม่มีกำหนด	ตีพิมพ์ข้อความที่อาจก่อให้เกิดความตระหนกตกใจความกลัวแก่ประชาชน
22 เมย.20	บางกอกเดลินิวส์	ไม่มีกำหนด	ตีพิมพ์ข้อความที่อาจก่อให้เกิดความตระหนก
15 พค.20	นุรพาไทม์ยุค ชาวสยาม (จ.ชลบุรี)	ไม่มีกำหนด	กล่าวร้ายรัฐบาล กรณี ๒1 ประหารชีวิต “ฉลาด หิรัญศิริ”
22 มิย.20	สยามรัฐ	7 วัน	โฆษณาข้อความที่สามารถจะ ทำให้ต่างชาติเสื่อมความเชื่อ ถือไว้วางใจรัฐบาลไทยและ คนไทย
12 กค.20	เสียงปวงชน	ไม่มีกำหนด	ลงข่าวอันทำให้ประชาชน เกิดความตระหนกตกใจ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วันที่	ชื่อหนังสือพิมพ์	ระยะเวลาที่ถูกปิด	สาเหตุ
18 สค.20	ยุคใหม่ (จ.ราชบุรี)	ไม่มีกำหนด	ตีพิมพ์บทความอันเป็นเท็จ กล่าวร้ายกระทรวงทบวงกรม ของรัฐบาล อันเป็นการขัด ต่อความสงบเรียบร้อยหรือ ศีลธรรมอันดีของประชาชน
18 สค.20	ไทยเคที	7 วัน	ลงพิมพ์บทความ “รัฐบาล แบบไหน” เนื้อหาเป็นการ กล่าวร้ายเสียดสีรัฐบาลและมี ลักษณะโฆษณาข้อความเป็น เท็จด้วย
2 กย.20	ไทยเคที	15 วัน	สงบบทความกล่าวร้ายเสียดสี หรือเหยียดหยามรัฐบาลไทย
1 ตล.20	ตะวันสยาม	ไม่มีกำหนด	พาดหัวข่าวซึ่งอาจทำให้ ประชาชนเกิดความตื่นตกใจ และมีลักษณะอันเป็นการปลุก ปั่นยุยงให้เกิดความไม่สงบขึ้น
14 ตล.20	ตะวันออกปริทัศน์	ไม่มีกำหนด	ลงข้อความอันอาจทำให้ ประชาชนเกิดความตื่นตกใจ หรือวิตกกังวล หรือเกิดความ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วันที่	ชื่อหนังสือพิมพ์	ระยะเวลาที่ถูกปิด	สาเหตุ
			หวาดกลัว ปลุกปั่นยุยงให้ เกิดความไม่สงบ
14 ต.ค.20	ดาวสยาม	7 วัน	ลงข้อความอันอาจขัดต่อ ความสงบเรียบร้อยและศีล ธรรมอันดี ของประชาชน

นอกจากการสั่งปิดและถอนใบอนุญาตหนังสือพิมพ์และการเป็นเจ้าของ
บรรณาธิการ ผู้พิมพ์โฆษณา ในกรณีต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว ก็ยังมีการสั่งยึดหนังสือบางเล่มใน
ฐานที่ทำผิดคำสั่ง ประ.42 ในกรณีต่างๆ มีการเนรเทศนักข่าวต่างประเทศ ตลอดจนจับกุม
บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ต่างๆ ดังเช่น ในวันที่ 16 กพ. 2520 นายสมักร สุนทรเวช รมต.
มหาดไทย จับไล่นายนอร์แมน พีแกม นักข่าวหนังสือพิมพ์ฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิค รีวิว
ออกนอกประเทศฐานเป็นบุคคลไม่พึงปรารถนา เพราะวิจารณ์การเมืองไทยในลักษณะที่ทำให้
ประชาชนเกิดความเข้าใจผิด ก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่างคณะรัฐบาลกับคณะทหาร และ
ห้ามนายนอร์แมน เข้ามาในราชอาณาจักรอีกต่อไป⁶²

⁶² สยามจดหมายเหตุฯ พ.ศ.2520 . หน้า 174.

นอกจากการปิดหนังสือพิมพ์แล้ว รัฐบาลยังใช้มาตรการกีดกันการเข้าไปทำ
 ข้าราชการระดับสูงอีก และแม่แต่รัฐมนตรีบางรายในคณะรัฐมนตรี
 ชุดนี้ก็มีทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อหนังสือพิมพ์อย่างแจ่มชัด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนายสมักร
 สุนทรเวช รมต.กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศตัวเป็นปฏิปักษ์กับหนังสือพิมพ์อย่างโจ่งแจ้ง
 ทั้งการกระทำและคำพูด โดยได้ประณามการกระทำของหนังสือพิมพ์ผ่านทางรายการโทร
 ทัศน์ว่า หนังสือพิมพ์ไร้อรรถาภิเษก ใช้อำนาจหน้าที่รีดไถนักการเมือง⁶³ นอกจากนี้แล้ว ยัง
 มีการใช้อำนาจ “กระชับ” ให้หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับห้ามนักข่าว หรือคอลัมนิสต์ที่ตัวเอง
 ไม่ชอบ เขียนหนังสือ หรือทำข่าว หรือแม่แต่ให้ออกจากงานไปในที่สุด ดังเช่น พญาไม้ ถูก
 ห้ามเขียนใน บ้านเมือง หรือ ชูพงษ์ มณีน้อย ถูกห้ามเขียนในดาวสยาม⁶⁴

ภายใต้กฎข้อบังคับ หนังสือพิมพ์หลายฉบับไม่กล้าเสนอข่าวการเมือง หรือ
 วิจารย์รัฐบาลมากนัก ส่วนฉบับที่กล้าฝ่าฝืนก็ถูกสั่งปิดหลายต่อหลายครั้ง เช่น ไทยเคที ขณะ
 เดียวกันการหาข่าวการเมืองก็เป็นไปอย่างยากลำบาก คนในคณะรัฐบาลที่ให้สัมภาษณ์ก็มีน้อย
 คน ได้แก่ นายสมักร สุนทรเวช นายคุณิต ศิริวรรณ รม.ต.สำนักนายกรัฐมนตรี และนายก
 รัฐมนตรี นายชานินทร์ กรีวิเชียร เท่านั้น ข่าวที่ได้้นนอกจากนี้ก็เป็นข่าวแถลงการณ์หรือข่าว
 แจก ดังนั้นเมื่อข่าวการเมืองไม่มีให้นำเสนอ หนังสือพิมพ์จึงหันไปเสนอข่าวอาชญากรรม
 แทน และใช้วิธีพาดหัวข่าวแบบเร้าอารมณ์ ทำให้อาจมองไปได้ว่าสังคมไทยขณะนั้นเต็มไปด้วย
 ภัยอาชญากรรม⁶⁵

⁶³ พงษ์ศักดิ์ พยัคฆวิเชียร. “หนังสือพิมพ์ ทางสายเปลี่ยวสายเดิม,” วันนักข่าว .
 5 มีนาคม 2520 . หน้า 78.

⁶⁴ “หนังสือพิมพ์ก็เปลี่ยนแปลง,” ตะวันออกปริทัศน์. (15-18 กค.2520) .หน้า 45-
 47.

⁶⁵ “ขวากหนามกับการเดินทางบนเส้นทางหมึกพิมพ์,” นิสิตนักศึกษา .1(6) :กันยายน
 2520. หน้า 31-33.

จากการควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวดกดดัน ทำให้ผู้ประกอบการอาชีพทางหนังสือพิมพ์ได้รวมตัวกันต่อสู้และมีการเคลื่อนไหวเป็นระยะๆ นับตั้งแต่การประชุมพิจารณาทำหนังสืออุทธรณ์ในกรณีที่หนังสือพิมพ์ 13 ฉบับ ไม่ได้รับอนุญาตให้ออกทำการพิมพ์ จำหน่ายไปยังเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และออกแถลงการณ์ให้รัฐบาลทราบว่า หลักเกณฑ์ 4 ประการที่นายประหยัด ศ. นาคะนาท ประธานคณะกรรมการที่ปรึกษาเจ้าพนักงานการพิมพ์ ส่งไปยังเจ้าของ บรรณาธิการ ผู้พิมพ์โฆษณา เมื่อวันที่ 24 พย. 2519 ว่าต้องไม่เป็นคำหยาบ คำค่า หรือการตั้งสมญานามไปในทางที่ดูหมิ่น ห้ามใช้ถ้อยคำที่ผิดข้อเท็จจริง หรือข้อความขัดแย้งกันเองระหว่างพาดหัวกับเนื้อข่าว และห้ามใช้ภาษาพูดมาเป็นข้อเขียน⁶⁶ ซึ่งนักหนังสือพิมพ์เห็นว่าหลักเกณฑ์ทั้ง 4 ประการนี้ เป็นเรื่องสุดวิสัยที่จะปฏิบัติได้ แต่หนังสือพิมพ์พร้อมจะปฏิบัติตามคำสั่งภายใต้กฎหมายการพิมพ์ และขอให้รัฐบาลทวนระเบียบปฏิบัติการเข้าไปทำข่าวในรัฐสภาเสียใหม่ รัฐบาลได้มีมติตอบข้อเรียกร้องเหล่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น นายสมักร สุนทรเวช ได้กล่าวโจมตีนักหนังสือพิมพ์ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และทางวิทยุกระจายเสียง ซึ่งต่อมาทางสมาคมนักหนังสือพิมพ์จึงได้ทำหนังสือยื่นต่อนายกรัฐมนตรีแจ้งการกระทำของนายสมักร และตอบโต้ข้อกล่าวหาของนายสมักรด้วย นอกจากนี้ยังร้องเรียนต่อนายกรัฐมนตรีถึงการใช้อำนาจหน้าที่ข่มขู่และคุกคามหนังสือพิมพ์อย่างปราศจากความเป็นธรรม

นอกจากการบังคับควบคุมสื่อมวลชนทุกประเภท โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์แล้ว คณะปฏิรูปแผ่นดินและรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ยังได้ให้ความสำคัญต่อการสื่อสารจากรัฐบาลไปยังประชาชนหลายอย่าง กล่าวคือ ในระยะแรกภายหลังการปฏิรูปการปกครองนั้น ได้มีการใช้วิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อแถลงเหตุการณ์และแสดงผลงานการปราบจลาจลหลายครั้งหลายคราว เช่น ในวันที่ 7 ตค. 2519 รายการสนทนาประชาธิปไตย มีการออกแถลงการณ์ถึงสาเหตุการปราบปรามนักศึกษา เป็นเวลาถึง 2 ชั่วโมงครึ่ง⁶⁷

⁶⁶ สยามจดหมายเหตุฯ. 2519. หน้า 1152-1153.

⁶⁷ ไทยรัฐ. 9 ตุลาคม 2519.

นอกจากการใช้สื่ออื่นแล้ว รัฐบาลนายธานินทร์ ยังได้หันไปใช้วิธีเก่าเช่นเดียวกับสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้ นั่นคือ การออกหนังสือพิมพ์เอง รัฐบาลได้ใช้งบประมาณของแผ่นดินมาออกหนังสือรายเดือนชื่อ “เอกลักษณ์ไทย” และออกหนังสือพิมพ์รายวัน “เจ้าพระยา” ด้วยความมุ่งหวังจะให้หนังสือพิมพ์เจ้าพระยาเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล แต่ดูเหมือนว่าจุดประสงค์ของนายธานินทร์ จะไม่ได้รับการตอบสนอง เพราะหนังสือพิมพ์เจ้าพระยา ถูกสมาชิกสภาปฏิรูปบางคน โจมตีว่า รัฐบาลนำเงินงบกลางมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย หนังสือพิมพ์ก็ขายไม่ได้ ถึงกับต้องมีการประมูลหนังสือพิมพ์กันซึ่งมีมากถึง 70 ตัน นอกจากนี้ยังนำไปให้กับกรมประชาสัมพันธ์บ้านคนชรา เพื่อพิทักษ์ขาย ส่วนหนึ่งนำไปขายยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อมวนบุหรี่⁶⁸ ส่วนระยะเวลาออกตีพิมพ์ก็สั้นมาก ตั้งแต่ วันที่ 15 กค.2519- 21 ตค. 2519 เท่านั้น

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้กล่าวถึงสื่อมวลชนและหนังสือพิมพ์เจ้าพระยา ดังนี้⁶⁹

“... สิ่งที่เราทำอย่างบริสุทธิ์ใจก็มีอุปสรรค คือ เป็นประเพณีปฏิบัติว่า รัฐบาลหลายรัฐบาลที่ขึ้นมา จะต้องอนุเคราะห์สื่อมวลชนเป็นพิเศษ แต่พอมาถึงรัฐบาลของผม เราไม่ได้ทำ เพราะไม่อาจนำเงินภาษีอากรของราษฎรมาใช้เพื่อการนี้ได้... และอีกสิ่งหนึ่งที่สื่อมวลชนบางสายตั้งข้อรังเกียจรัฐบาลของผมก็คือ เรามีพนักงานการพิมพ์และคณะที่ปรึกษาซึ่งมีคุณธรรมสูง และไม่ใช่นักคณบดีที่เคร่งครัด โหดร้ายอย่างที่หนังสือพิมพ์ทั้งหลายสร้างภาพพจน์ว่า รัฐบาลผมเป็นรัฐบาลเผด็จการ คอยแต่เซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ อันนี้คิดไปจากความจริง เราไม่มีการเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์จะพิมพ์เผยแพร่ข่าวสารอะไรก็ทำไปได้เลย แต่ถาออกไปแล้วเป็นการละเมิดกฎหมาย เราก้

⁶⁸ เข็มทิศมหาชน. 12 มกราคม 2521. หน้า 15.

⁶⁹ ยศ สันตสมบัติ. เล่มเดิม. หน้า 157-159.

ดำเนินการตามกฎหมาย กล่าวคือ ถ้าเรื่องไม่หนักหนา เราตักเตือน ถ้าเป็นเรื่องหนักเราปิดโรงพิมพ์...ในการวิเคราะห์วิจัยเรื่องนี้จะเห็นว่า รัฐบาลผมถูกหนังสือพิมพ์ตำไม่น้อยกว่ารัฐบาลอื่นๆ ถ้าหากเป็นเผด็จการจริงจะมีเรื่องเหล่านี้ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ได้หรือ ขอวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ ก็ควรถูกเซ็นเซอร์หมดเท่านั้นเอง ตามที่เป็นจริงนั้น เรายอมให้สื่อมวลชนวิพากษ์วิจารณ์ได้ทุกอย่าง รัฐบาลของผมและรัฐมนตรีแต่ละท่าน ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรมดาบ้างไม่ เป็นธรรมดาบ้าง เราก็ปล่อยให้ไปไปตามนั้น ถ้าหากไม่กระทบกระเทือนความมั่นคงของบ้านเมืองเราก็ไม่ว่าอะไร แต่ถ้าเป็นเรื่องรุนแรง เขาต้องรับผิดชอบในการกระทำของเขา ที่เขากลัวกันมาก เพราะเราอาจจริง ไม่ใช่ตักเตือนแล้วไม่เอาจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อรัฐบาลสั่งให้ผู้สื่อข่าวต่างประเทศ 2 ราย ออกนอกประเทศภายใน 48 ชั่วโมง ในระยะใกล้เคียงกัน ในฐานะที่ป็นน้ำเป็นตัว และบิดเบือนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเทศไทยในขณะนั้น...

อีกด้านหนึ่งที่หนังสือพิมพ์หลายฉบับร่วมกันตั้งใจทำก็คือ ไม่ว่ารัฐบาลจะทำอะไรในด้านสร้างสรรค์ที่สำคัญๆ ของรัฐบาล เขาไม่ลงพิมพ์ เขาไม่พูดถึงเลย คล้ายๆ ว่า รัฐบาลไม่ได้ทำอะไรเลย รัฐบาลผมจึงได้ตัดสินใจออกหนังสือพิมพ์ “เจ้าพระยา” เพื่อให้ประชาชนได้ทราบความจริงเกี่ยวกับการพัฒนาบ้านเมือง เพื่อให้ได้ รับข่าวสำคัญจากทางราชการอย่างถูกต้องเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้มีส่วนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี และเพื่อเป็นแบบฉบับของ หนังสือพิมพ์ที่ดีว่าควรจะเป็นอย่างไร ...”

โดยสรุปแล้วสถานภาพของหนังสือพิมพ์ในสมัยรัฐบาลธานินทร์ นั้น จะพบว่า การที่หนังสือพิมพ์ขาดความมั่นคงในการทำงาน เนื่องจากไม่รู้ว่หนังสือพิมพ์ที่ตนทำอยู่จะถูกสั่งปิดเมื่อใด ได้สร้างความตึงเครียดให้กับนักหนังสือพิมพ์เป็นอย่างมาก เพราะนักหนังสือพิมพ์ไม่สามารถจะต่อสู้กับรัฐบาลได้ ตราบไคที่กฎหมายการพิมพ์ โดยเฉพาะ ปร.42 ยังคงเป็นโซ่ตรวนที่กักขังความคิดความอ่านและการกระทำของหนังสือพิมพ์อยู่ ทางออกของ

หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ในขณะนั้น ก็คือ การเปลี่ยนท่าทีตนเอง จากที่เคยวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล แสดงความคิดเห็นติติงการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็หันไปเล่นข่าวประเภทอาชญากรรม กามารมณ์ และนวนิยายต่างๆ เพื่อความสบายใจในการทำงานที่ไม่ต้องหวาดกลัวกับการถูกสั่งปิดหนังสือพิมพ์ แต่ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ประชาชนที่รับรู้ข่าวสารต้องหวาดหวั่นกับอาชญากรรมทางหน้าหนังสือพิมพ์ที่ราวกับเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก

การที่รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร มีนโยบายควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวดนี้ ได้สร้างความบาดหมางระหว่างรัฐบาลกับหนังสือพิมพ์เป็นอย่างมาก และความบาดหมางนี้ ก็มีแนวโน้มที่จะขยายกว้างออกไปทุกที โดยเห็นได้ว่าหนังสือพิมพ์ถูกสั่งปิดเป็นจำนวนมาก ส่วนการรวมตัวกันต่อสู้ของหนังสือพิมพ์นั้น ก็ไม่ค่อยจะเป็นผลเท่าไรนัก อีกทั้งหนังสือพิมพ์ก็ยังแตกความสามัคคีกันเอง ทำให้อำนาจต่อรองกับรัฐบาลไม่มีค่ายิ่ง ความบาดหมางของหนังสือพิมพ์กับรัฐบาล ได้รับการคลี่คลายลงเมื่อรัฐบาลใหม่เข้าบริหารประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อรัฐบาลนายธานินทร์ ถูกยึดอำนาจ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 นั้น ยังมีหนังสือพิมพ์ที่ถูกสั่งปิดอยู่อีก 13 ฉบับ